

**HAKEMISTOJA**



## NIMIHAKEMISTO

(Tärkeimmät nimet)

## A

- Agassiz, Louis* (1807—1873) — sveitsiläinen luonnontutkija, kirjoitti useita eläintieteellisiä, geologisia ja paleontologisia teoksia — 188.
- Aiskhylos* (525—456 e.a.a.) — muinaiskreikkalainen tragediankirjoittaja — 155, 156, 197, 231, 232.
- Albrecht* („profeetta”) (1788—1844) — muuan Weitlingin seuraajista, juulisti kristillistä sosialismia Sveitsissä — 309.
- Aleksanteri Suuri* (356—323 e.a.a.) — 195.
- Ammianus Marcellinus* (noin 330—400) — syntyjään Antiokian kreikkalainen, Rooman rappeutumisaian historioitsija — 203, 222.
- Anakreon* (eli 6. vuosisadan keskivaiheilla e.a.a.) — muinaiskreikkalainen lyirikko — 209.
- Anaksagoras* (500—428 e.a.a.) — muinaiskreikkalainen filosofi, materialisti — 84, 103.
- Anaksandridas* — Spartan kuningas — 198.
- Annenkov, Pavel Vasiljevitš* (1812—1887) — venäläinen liberaalinen tilanherra, kirjailija; oli kirjeenvaihdossa Marxin kanssa — 398.
- Appianus Aleksandrialainen* (1.—2. vuosisata) — „Rooman historian” kirjoittaja — 355.
- Appius Claudius* (5. vuosisata e.a.a.) — roomalainen valtiomies, perimätiedon mukaan ns. Kahdentoista taulun lakien laatijoita — 245.

- Aristeides* (n. 540 — n. 467 e.a.a.) — muinaiskreikkalainen poliitikko, ylimystöpuolueen kannattajia, karkotettiin Ateenasta — 241.
- Aristofanes* (noin 450 — noin 385 e.a.a.) — muinaiskreikkalainen näytelmäkirjailija, kirjoitti poliittisuonteisia satiirisia komedioita — 198.
- Ariston* — Spartan kuningas — 198.
- Aristoteles* (384—322 e.a.a.) — muinaiskreikkalainen filosofi — 114, 233.
- Arkwright, Richard* (1732—1792) — kehruukoneen keksijä — 96.
- Auer, Ignaz* (1846—1907) — Saksan sosialidemokraattisen puolueen hallinnon jäsen, opportunistien johtomiehiä — 7, 9.
- Augustus* (63 e.a.a.—14) — Rooman ensimmäinen keisari — 244, 265, 457.

## B

- Babeuf, François Noël* (Gracchus) (1760—1797) — ranskalainen valankumousmies, utopistikommunisti, järjesti „yhdenvertaisten salaliiton”, jonka paljastuttua hänet mestattiin — 105.
- Bachofen, Johann Jakob* (1815—1887) — sveitsiläinen lakimies ja historioitsija, roomalaisen oikeuden professori Baselissa, tutki alkukantaisissa yhteiskunnissa vallinneita oikeussuhteita — 153, 154—156, 158, 160, 162, 172, 173, 180, 181, 187, 188, 189, 192, 213.

- Bacon, Francis* (1561—1626) — englantilainen filosofi (materialisti), poliitikko ja historioitsija — 84—86, 115.
- Baer, Karl Maksimovitš* — (1792—1876) — venäläinen akateemikko, tieteellisen embryologian perustantlaskija — 60.
- Bailly, Jean Sylvain* (1736—1793) — Ranskan porvarillisen vallankumouksen aikainen poliitikko, girondisti — 298.
- Bakunin, Mihail Aleksandrovitš* (1814—1876) — 8, 9, 34, 46, 328, 345, 421, 422—426, 427, 428, 432.
- Bancroft, Hubert* (1832—1918) — amerikkalainen etnografi, tutki Pohjois-Amerikan intiaaniheimoja — 176, 187, 189, 275.
- Bang, Cathrinus* (1822—1898) — norjalainen Skandinavian kirjallisuuden tutkija, toimi professorina Kristianiasa — 258.
- Barbès, Armand* (1809—1870) — ranskalainen vallankumousmies, pikkuporvarillinen demokraatti — 302.
- Barth, Paul* (1858—1922) — saksalainen porvarillinen publisisti; marxilaisuuden vastustaja — 439, 441, 448, 450, 451.
- Bauer, Bruno* (1809—1882) — saksalainen publisisti; vasemmistohegeliläinen — 139, 328, 329, 345.
- Bauer, Heinrich* — saksalainen työmies, Oikeamielisten liiton huomattu toimihenkilö, Kommunistien liiton KK:n jäsen — 302, 303, 312, 315, 317.
- Bayle, Pierre* (1647—1706) — ranskalainen filosofi, skeptikko — 357.
- Bebel, August* (1840—1913) — Saksan sosialidemokraattisen puolueen perustaja ja huomattavia toimihenkilöitä — 7, 9, 29, 37, 428, 433.
- Beck, Alexander* — räätäli; Oikeamielisten liiton Magdeburgin-yhdistyksen perustaja — 304.
- Becker, August* (1814—1875) — saksalainen publisisti; Sveitsin weitlingiläisten johtaja — 304.
- Becker, Bernhard* (1826—1882) — Saksan yleisen työväenyhdistyksen puheenjohtaja Lassallen kuoleman jälkeen — 10, 414.
- Becker, Hermann* (1820—1885) — Kommunistien liiton jäsen, sittemmin kansallisliberaali — 317.
- Becker, Wilhelm Adolf* (1796—1846) — saksalainen historioitsija, klassillisen arkeologian professori Leipzigissä — 228.
- Beda Venerabilis* („kunnianarvoisa”) — (noin 672—735) — englantilainen benediktiinimunkki, monien kronikoiden ja elämäkertojen kirjoittaja — 255.
- Berends, Julius* — berliiniläinen latoja, porvarillinen demokraatti, vuoden 1848 vallankumouksen osanottaja — 296.
- Bernstein, Eduard* (1850—1932) — saksalainen sosialidemokraatti, äärimmäinen opportunisti; esiintyi Engelsin kuoleman jälkeen marxilaisuuden revisionistisena arvostelijana — 449.
- Berthelot, Marcellin* (1827—1907) — ranskalainen kemisti, ensimmäisiä orgaanisten yhdisteiden syntetisoijia — 339.
- Bervi, Vasili Vasiljevitš* (salanimeltään Flerovski) (1829—1918) — venäläinen narodnikki, publisisti, „Положение рабочего класса в России” (Venäjän työväenluokan asema) -nimisen teoksen (1869) kirjoittaja — 45.
- Bismarck, Otto* (1815—1898) — 19, 20, 35, 38, 130, 131, 198, 286, 318, 371, 412—414, 424, 427, 435, 452.
- Blanc, Louis* (1811—1882) — ranskalainen pikkuporvarillinen sosialisti — 314, 316, 339.
- Blanqui, Louis Auguste* (1805—1881) — ranskalainen vallankumousmies, utopistikommunisti — 302.
- Bleichröder, Gerson* (1822—1893) — berliiniläisen pankkiiriliikkeen johtaja, osallistui Preussin hallituksen finanssioperaatioihin, Bismarckin yksityispankkiiri — 286.
- Blind, Karl* (1826—1907) — saksalainen pikkuporvarillinen sanomalehtimies, vuoden 1848 vallankumouksen osanottaja; sittemmin kansallisliberaali ja Bismarckin kannattaja — 412.
- Bloch, Joseph* — „Sozialistische Monatshefte” aikausjulkaisun toimittaja — 441.
- Bolingbroke, Henry Saint John* (1678—1751) — englantilainen kon-

- servatiivinen poliitikko, filosofina deistinen materialisti — 94.
- Bolte, Friedrich** — saksalainen sosialisti, I Internationalen johtavia jäseniä Amerikassa — 420.
- Born, Stephan** (oikea sukunimi Buttermilch (1824—1898) — saksalainen työläinen, Kommunistien liiton jäsen, vuoden 1848 vallankumouksen osanottaja — 314.
- Bornstedt, Adalbert** (1808—1851) — saksalainen publisisti, toimi Ranskassa Venäjän hallituksen salaisena asiamiehenä — 312.
- Bougeart, Alfred** (1815—1882) — ranskalainen publisisti ja historioitsija, kirjoitti mm. kaksiosaisen teoksen Maratista — 298.
- Bourbonit** — ranskalainen kuningassuku, joka hallitsi Ranskassa 16. vuosisadan lopulta vuoteen 1792 ja restauraation aikana (1814—1830) — 352.
- Bracke, Wilhelm** (1842—1880) — saksalainen sosialidemokraatti, eisenachilaisten puolueen johtomiehiä — 7, 9, 32, 35, 433.
- Brentano, Lujo** (1844—1931) — saksalainen kansantaloustieteen professori, „katederisosialisti”; hyökkäili kiiwaasti Marxia vastaan Saksan tehtailijain liiton äänenkannattajassa — 102, 372.
- Bright, John** (1811—1889) — englantilainen liberaali, vapaakaupan kannattaja; johti yhdessä Cobdenin kanssa Anti-Corn-Law-League-nimistä yhdistystä, jonka tarkoituksena oli vapaakauppajärjestelmän voimaansaattaminen ja viljattullien poistaminen — 99, 369.
- Broadhurst, Henry** (1840—1911) — englantilainen tradeunionisti, liberaalinen työväenpoliitikko — 376.
- Bruno, Giordano** (1548—1600) — italialainen renessanssijan filosofi, taisteli uskontoa vastaan — 54.
- Buchez, Philippe Joseph** (1796—1865) — „katolisen sosialismin” ideologi Ranskassa, Saint-Simonin oppilaita; harjoitti propagandaa valtionavun turvin tapahtuvan tuotanto-osuuskuntien perustamisen puolesta — 22, 32.
- Buckland, William** (1784—1856) — englantilainen geologi — 86.
- Bugge, Elseus Sophus** (1833—1907) — Kristianian (Oslo) yliopiston professori, muinais-skandinaavisten kirjallisten muistomerkkien kommentoija ja julkaisija — 258.
- Büchner, Georg** (1813—1837) — saksalainen näytelmäkirjailija, publisisti ja poliitikko; Hessenin ja Darmstadtin salaisen Ihmisoikeuksien yhdistyksen perustaja — 302.
- Büchner, Ludwig** (1824—1899) — saksalainen lääkäri, luonnontieteen popularisoija, filosofiassa vulgääri materialisti — 334.
- Bückler, Johann** (1779—1803) — tunnettu reiniläinen rosvo, liikanimeltään „Schinderhannes” (nylkyri-Hans) — 302.
- Bürgers, Heinrich** (1820—1878) — saksalainen sanomalehtimies, Kommunistien liiton jäsen, Kölnin kommunistijutun syytetyitä; sittemmin progressisti — 295, 317.
- Böhme, Jakob** (1575—1624) — saksalainen filosofi, mystikko — 84.
- Börnstein, Heinrich** (1805—1892) — saksalainen pikkuporvarillinen demokraatti; oli v. 1848 Pariisissa — 312.

## C

- Caesar, Gaius Julius** (100—44 e.a.) — 160, 169, 180, 220, 254, 256, 260—263, 264, 457.
- Calvin, Jean** (1509—1564) — Sveitsin uskonpuhdistuksen aatteellinen johtaja — 54, 91, 92, 357, 451.
- Camphausen, Ludolf** (1803—1890) — Reinin liberaalisen porvariston johtomiehiä, vuoden 1848 maaliskuun vallankumouksen jälkeen Preussin pääministeri — 138.
- Carlyle, Thomas** (1795—1881) — englantilainen konservatiivinen kirjailija ja filosofi — 106.
- Cartwright, Edmund** (1743—1823) — englantilainen mekaanikko, ensimmäisen kutomakoneen keksijä — 96.
- Civilis, Julius** (1. vuosisata) — v. 68 Roomaa vastaan kapinaan nousseen bataaviheimon päällikkö — 259.
- Cobden, Richard** (1804—1865) — englantilainen porvarillinen taloustieteilijä, liberaali, vapaakaupan kannattaja, vapaakauppajärjestelmää

- ja viljatullien poistamista kannattavan Anti-Corn-Law-League-yhdistyksen perustaja — 99.
- Collins, Anthony* (1676—1729)—englantilainen filosofi, materialisti — 86.
- Coulanges* — ks. Fustel de Coulanges.
- Coward, William* (1657—1725)—englantilainen filosofi, materialisti, lääkäri — 86.
- Cromwell, Oliver* (1599—1658)—92, 457.
- Cuno, Theodor Friedrich* (1847—1934)—saksalainen sosialisti, I Internationalen jäsen, osallistui vuoden 1872 Haagin kongressiin, missä noudatti Marxin linjaa; myöhemmin osallistui Amerikan työväenliikkeeseen — 422.
- Cunow, Heinrich* (1862—1936)—revisionismin teoreetikkoja Saksan sosialidemokratiassa; etnografi, kirjoitti useita muinaisajan historiaa käsitteleviä teoksia — 195.
- Cuvier, Georges* (1769—1832)—ranskalainen luonnontutkija, vertailevan anatomian ja paleontologian perustaja — 58, 171.

## D

- Dalton, John* (1766—1844)—englantilainen fyysikko ja kemisti, atomiteorian luoja — 59.
- Daniels, Roland* (1819—1855)—kölniläinen lääkäri, Kommunistien liiton jäsen, Kölnin kommunistijutun syytetyitä — 317.
- Danielson, Nikolai Frantsevitš* (salanimeltään Nikolai —on) (1844—1918)—venäläinen taloustieteilijä, liberaalisen narodnikkilaisuuden aatteellisia johtajia, käänsi ensimmäisenä „Pääoman” venäjän kielelle — 453.
- Dante, Alighieri* (1265—1321)—138.
- Darwin, Charles* (1809—1882)—60, 64, 69, 71, 75, 117, 148, 162, 336, 348.
- Demokritos* (noin 460—370 e.a.)—muinaiskreikkalainen filosofi, materialisti, atomismin perustaja — 84.
- Demosthenes* (noin 384—322 e.a.)—muinaiskreikkalainen puhuja — 228.
- Deprez, Marcel* (1843—1918)—ranskalainen insinööri, tunnettu sähköalaa koskevista teoksistaan — 149.
- Descartes, René* (1596—1650)—ranskalainen filosofi ja matemaatikko; filosofiansa dualisti, fysiikassa metafyyksillinen materialisti — 54, 114, 332, 334, 440.
- Diderot, Denis* (1713—1784)—114, 337.
- Dietz, Johann Heinrich Wilhelm* (1843—1922)—Saksan sosialidemokratian oikeistosiiven huomattavimpia edustajia, omisti sosialidemokraattisen kirjakustantamon Stuttgartissa — 37, 39.
- Dietzgen, Joseph* (1828—1888)—saksalainen työmies, filosofi, materialisti, Kommunistien liiton jäsen, ammatiltaan nahkuri — 346.
- Dikaiarkhos* (4. vuosisata e.a.)—muinaiskreikkalainen historioitsija ja maantieteilijä, Aristoteleen oppilaita — 228.
- Diodoros Sisilialainen* (1. vuosisata e.a.)—muinaiskreikkalainen historioitsija, kirjoitti teoksen Idän, Kreikan ja Rooman historiasta — 257, 264.
- Dionysios Halikarnassolainen* (1. vuosisata e.a.)—roomalainen historioitsija, syntyjään kreikkalainen — 231.
- Disraeli, Benjamin*, lordi Beaconsfield (1804—1881)—englantilainen poliitikko ja kirjailija, konservatiivisen puolueen johtaja — 100.
- Dodwell, Henry* (kuoli 1784)—englantilainen filosofi, materialisti — 86.
- Draper, John William* (1811—1882)—amerikkalainen luonnontutkija ja historioitsija — 68.
- Duns Scotus, Johannes* (noin 1265—1308)—fransiskaanimunkki, englantilaisen skolastisen filosofian myöhäisempiä edustajia — 84.
- Dureau de la Malle Adolphe* (1777—1857)—ranskalainen historioitsija, kirjoitti teoksia muinais-Rooman ja pohjois-Afrikan taloudesta — 251.
- Dühring, Eugen* (1833—1921)—81, 82.
- Dürer, Albrecht* (1471—1528)—53.

## E

- Eccarius, Georg* (1818—1889)—saksalainen räätäli, Kommunistien liiton jäsen, I Internationalen Pääneuvoston jäsen; osallistui sittemmin Englannin tradeunionistiseen liikkeeseen—310.
- Elsner, Karl Friedrich* (1809—1894)—saksalainen demokraatti, publisiisti, Preussin kansalliskokouksen jäsen (1848), Breslaun liberaalisen porvariston johtaja—296.
- Engels, Friedrich* (1820—1895)—9, 35, 39, 88, 102, 139, 140, 152, 167, 310, 312, 321, 377, 409, 410, 412, 413, 414.
- Erhard, Johann Ludwig* (syntyi 1820)—Kölnin kommunistijutun syytetyitä, sai vapauttavan tuomion—317.
- Eschenbach, Wolfram*—ks. Wolfram von Eschenbach.
- Espinás, Alfred* (1844—1922)—ranskalainen filosofi ja sosiologi—173, 174.
- Eukleides* (4.—3. vuosisata e.a.)—muinaiskreikkalainen matemaatikko—54.
- Euripedes* (480—406 e.a.)—muinaiskreikkalainen tragediankirjoittaja—198—199.
- Ewerbeck, August Hermann* (1816—1860)—saksalainen lääkäri, Kommunistien liiton jäsen—308, 317.

## F

- Faucher, Julius* (1820—1878)—saksalainen vulgääri taloustieteilijä, vapaakaupan kannattaja; vuodesta 1861 Preussin edustajakamarin jäsen, progressisti—414.
- Favre, Jules* (1809—1880)—ranskalainen poliitikko, porvarillinen tasavaltalainen, kansallisen puolustuksen hallituksen jäsen (1870—1871), osallistui Pariisin Kommuniin veriseen kukistamiseen—424.
- Ferdinand V* (Katolilainen) (1452—1516)—Kastilian ja Aragonian kuningas (1479—1516); hänen hallituksensa alkua Espanjan valtiollisen mahdin aikakausi—189.
- Feuerbach, Ludwig* (1804—1872)—320—322, 329, 330, 332—333, 335, 336, 338—345, 360—362, 448.
- Fichte, Johann Gottlieb* (1762—1814)—451.
- Filip II* (1527—1598)—Espanjan kuningas (1556—1598)—413.
- Filip II August* (1165—1223)—Ranskan kuningas (1180—1223)—451.
- Fischer, Richard* (1855—1926)—saksalainen sosialidemokraatti, „Vorwärts” lehden toimituksen työntekijöitä; myöhemmin keskustalainen—39.
- Fison, Lorimer* (1832—1907)—Fidži-saarilla ja Australiassa toiminut englantilainen lähetysaarnaja, Australian tieteellisen tutkimuksen uranuurtajia—182, 183.
- Flerovski*—ks. Bervi V. V.
- Flocon, Ferdinand* (1800—1866)—ranskalainen pikkuporvarillinen publisiisti ja poliitikko—140, 313.
- Forster, William* (1818—1886)—englantilainen tehtailija, liberaali, vuodesta 1861 parlamentin jäsen—98, 99.
- Fourier, Charles* (1772—1837)—105, 107, 109, 110, 127, 129, 163, 204, 273, 290, 398, 407, 416.
- Fredrik II* (1712—1786)—Preussin kuningas (1740—1786)—396.
- Fredrik Vilhelm* (1620—1688)—Brandenburgin vaaliruhtinas (1640—1688)—452.
- Fredrik Vilhelm III* (1770—1840)—Preussin kuningas (1797—1840)—131, 138, 323, 325.
- Fredrik Vilhelm IV* (1795—1861)—Preussin kuningas (1840—1861)—327.
- Freeman, Edward Augustus* (1823—1892)—englantilainen liberaalinen historiantutkija—153.
- Freiligrath, Ferdinand* (1810—1876)—saksalainen vallankumouksellinen runoilija, kuului „Uuden Reinin lehdessä” toimitukseen, Kommunistien liiton jäsen; liittyi 1850-luvulla saksalaisten emigranttien pikkuporvarillisiin aineksiin; palasi Saksaan 1868—317.
- Fustel de Coulanges, Numa Denis* (1830—1889)—ranskalainen muinaisajan historian tutkija—230.

## G

- Gajus* (2. vuosisata e.a.a.)—roomalainen lainoppinut, laati erään ensimmäisistä roomalaisen oikeuden ohjekirjoista—193.
- Galle, Johann Gottfried* (1812—1910)—saksalainen tähtitieteilijä, löysi 1846 Neptunus-planeetan—332.
- Geib, August* (1842—1879)—saksalainen sosialidemokraatti; vuodesta 1874 valtiopäivien jäsen—7, 9.
- Giffen, Robert* (1837—1910)—englantilainen porvarillinen talous- ja tilastotieteilijä—135, 372, 388.
- Giraud-Teulon, Alexis* (synt. 1839)—geneveläinen professori, tutki alkuyhteiskunnan historiaa, Bachofenin oppilaita—161, 163, 173, 174, 196.
- Gladstone, Robertson*—W. Gladstonen veli, liverpoolilainen liikemies, vapaakaupan kannattaja—25.
- Gladstone, William* (1809—1898)—huomattava englantilainen poliitikko, liberaalisen puolueen johtaja 19. vuosisadan jälkipuoliskolla—232, 377, 422.
- Goethe, Johann Wolfgang* (1749—1832)—178, 326, 335.
- Gould, Jay* (1836—1892)—amerikkalainen pankkiiri ja rautatiemagnaatti—445.
- Gregorius Toursilainen* (noin 540—594)—vuodesta 573 Tours'in piispa (Gallia), frankkilainen historiankirjoittaja—259.
- Grimm, veljekset Jacob* (1785—1863) ja *Wilhelm* (1786—1859)—saksalaisia filologeja, saksan kielen ja kirjallisuuden tutkijoita—256.
- Grote, George* (1794—1871)—englantilainen historioitsija—227—230.
- Grove, William Robert* (1811—1896)—englantilainen luonnon-tutkija—59.
- Grün, Karl* (1817—1887)—saksalainen publisisti, niin sanotun „todellisen sosialismin” edustaja—329.
- Guizot, François Pierre* (1787—1874)—ranskalainen porvarillinen historioitsija ja valtiomies, monarkisti—139, 352, 457.
- Güllch, Gustav* (1791—1847)—saksa-

lainen historioitsija ja taloustieteilijä—458.

- Gögg, Amand* (1820—1897)—saksalainen demokraatti, vuonna 1849 Badenin vallankumouksellisen hallituksen jäsen, porvarillis-pasifistisen Rauhan ja vapauden liiton johtomiehiä—32, 316.

## H

- Hansemann, David Justus* (1790—1864)—Reinin liberaalisen porvariston johtomiehiä v. 1848—138.
- Harney, George Julian* (1817—1897)—chartistiliikkeen vasemmistosiiven johtaja—308.
- Harring, Harro* (1798—1870)—saksalainen runoilija, demokraattisen suunnan publisisteja—308.
- Hartley, David* (1705—1757)—englantilainen lääkäri, psykologi ja filosofi; materialisti, Locken seuraaja, deisti—86.
- Hasenclever, Wilhelm* (1837—1889)—lassallelainen, Saksan yleisen työväenyhdistyksen puheenjohtaja (1871)—29, 34.
- Hasselmann, Wilhelm* (synt. 1844)—lassallelaisen Saksan yleisen työväenyhdistyksen johtomiehiä; erotettiin 1880 Saksan sosialidemokraattisesta puolueesta anarkistina—19, 29, 34.
- Hatzfeldt, Sophie* (1805—1881)—F. Lassallen ystävä ja kannattaja—411, 412, 413.
- Haupt, Wilhelm* (synt. 1833)—oli asetettu syytteeseen Kölnin kommunistijutun yhteydessä; antoi Kölnissä ilmi Keskuskomitean jäsenet; pakeni ennen oikeusistuntoa Brasiliaan—317.
- Haxthausen, August* (1792—1866)—preussilainen virkamies ja kirjailija, teki vv. 1843—1844 matkan Venäjälle ja kirjoitti sittemmin kuvauksen Venäjän agraarisuhteissa säilyneistä yhteisöjärjestelmän jäännöksistä—46, 419.
- Hegel, Georg Friedrich Wilhelm* (1770—1831)—89, 103, 110, 114, 117—119, 284, 320—327, 330—333, 334, 335, 337, 341, 345—347, 349, 351, 353, 431, 448, 449, 451.



*Heine, Heinrich* (1797—1856)— 322.  
*Henrik VII* (1457—1509)—Englannin kuningas (1485—1509)— 93.  
*Henrik VIII* (1491—1547)—Englannin kuningas (1509—1547)— 93.  
*Hepner, Adolf* (1846—1923)—saksalainen sosialidemokraatti, kuului „Volksstaat” lehden toimitukseen, sittemmin emigranttina Amerikassa — 428.  
*Herakleitos* (6. vuosisadan loppu — 5. vuosisadan alku e.a.) — muinaiskreikkalainen filosofi, materialisti ja dialektikko — 114.  
*Herodotos* (noin 484 — noin 425 e.a.) — muinaiskreikkalainen historiankirjoittaja — 180, 198.  
*Herschel, William* (1738—1822) — englantilainen tähtitieteilijä — 57.  
*Herzen, Aleksandr Ivanovitš* (1812—1870)— 44, 46.  
*Herwegh, Georg* (1817—1875)—saksalainen vallankumouksellinen runoilija — 312.  
*Heusler, Andreas* (1834—1921) — sveitsiläinen lakimies, kirjoitti useita teoksia sveitsiläisestä ja saksalaisesta oikeudesta — 195.  
*Hins, Eugène* (1839—1923) — I Internationalen belgialaisten osastojen järjestäjä, eduskunnan jäsen, proudhoniisti, myöhemmin bakuninilainen — 425.  
*Hobbes, Thomas* (1588—1679)—englantilainen filosofi, materialisti — 85, 86, 94, 332, 448.  
*Hohenzollernit* — hallitsijasuku, hallitsi Brandenburg-Preussissa (1415—1918) ja Saksan keisarikunnassa (1871—1918) — 298, 414.  
*Homeros* (noin 9. vuosisata e.a.) — muinaiskreikkalainen runoilija, jota pidetään „Iliadin” ja „Odysseian” kirjoittajana — 169, 197, 198, 230—232.  
*Howitt, Alfred William* (1830—1908) — australialainen antropologi ja Australian historian tutkija — 182.  
*Humboldt, Alexander* (1769—1859)—saksalainen luonnontutkija ja maantieteilijä — 139.  
*Hume, David* (1711—1776)—englantilainen filosofi, agnostikko — 332.  
*Huschke, Georg Philipp* (1801—1886) — saksalainen oikeushistorioitsija, kirjoitti teoksia rooma-

laisesta oikeudesta ja teologiasta, toimi professorina Breslaussa — 249.

*Höchberg, Karl* (salanimeiltään Richter) (1853—1885) — saksalainen sanomalehtimies, sosialifilantrooppi, rahoitti useita sosialidemokraattisia julkaisuja — 433.

## I

*Irminon* (kuoli noin 825)—ranskalainen benediktiinimunkki, laati niin sanotun „Poliptiquen”, luettelon Saint-Germaindes-Prés luostarin maaomaisuudesta 9. vuosisadan alussa — 271.

## J

*Jacobi, Abraham* (synt. 1832)—köniläinen lääkäri, Kommunistien liiton jäsen, Kölnin kommunistijutun syytetyitä — 317.

*Jaroslav (Viisas)* (978—1054)—Kievin ruhtinas (1019—1054)— 194.

*Joule, James* (1818—1889)—englantilainen fyysikko — 59.

*Juhana Saksilainen* (1801—1873)—Saksin prinssi, sittemmin kuningas (1854—1873), käänsi Dantea käyttäen salanimeä Philalethes — 138.

## K

*Kaarle I* (1600—1649)—Englannin kuningas (1625—1649)— 92.

*Kaarle Suuri* (742—814)—frankkilaisvaltakunnan kuningas, julistettiin Saksan keisariksi v. 800 — 270—273.

*Kanitz, Hans Wilhelm Alexander* (1841—1913)—preussilainen konservattori, valtiopäivien jäsen (1889—1913); v. 1894 ehdotti määrättäväksi keinotekoisesti viljan hinnan ostamalla yksin käsiin kaiken ulkomaisen tuontiviljan („Kanitzin ehdotus”) — 386.

*Kant, Immanuel* (1724—1804) — 57, 58, 59, 60, 89, 110, 117, 324, 332, 336, 344, 448, 451.

*Katariina II* (1729—1796)—Venäjän keisarinna (1762—1796)— 49.

- Kaye, John William* (1814—1876) — englantilainen publisisti, kirjoitti useita teoksia Intian uusimmasta historiasta — 180.
- Kautsky, Karl* (1854—1938) — 36.
- Kelly-Wischniewetzky, Florence* (1860—1932) — amerikkalainen sosialisti, sittemmin porvarillinen reformaattori — 363.
- Kepler, Johannes* (1571—1630) — saksalainen tähtitieteilijä — 55.
- Kinkel, Gottfried* (1815—1882) — saksalainen runoilija, pikkuporvarillinen demokraatti, osallistui v. 1849 Badenin kapinaan; taantumusvuosina eli Englannissa — 316.
- Klein, Johann Jakob* — kölniläinen lääkäri, Kölnin kommunistijutun syytetyitä — 317.
- Kleisthenes* (6. vuosisadan loppu e.a.a.) — muinaiskreikkalainen valtiomies — 241.
- Kolumbus, Kristoffer* (noin 1446—1506) — 78.
- Kopernikus, Nikolaus* (1473—1543) — 54, 56, 332.
- Kopp, Hermann* (1817—1892) — saksalainen kemisti — 339.
- Kossuth, Lajos* (1802—1894) — Unkarin kansallisen vapausliikkeen johtaja, oli porvarillis-demokraattisten aineiden johdossa v. 1848 vallankumouksessa — 316.
- Kovalevski, Maksim Maksimovitš* (1851—1916) — venäläinen sosiologi, historioitsija ja lakimies; tunnettu alkukantaisessa sukuyhteiskunnassa vallinneita suhteita koskevista tutkimuksistaan — 83, 193, 194, 195, 253, 256, 260.
- Kriege, Hermann* (1820—1850) — saksalainen radikaalinen sanomalehtimies, Weitlingin kannattaja, Oikeamielisten liiton New Yorkin ryhmän järjestäjä — 308, 309.
- Kugelman, Ludwig* (1830—1902) — hannoverilainen lääkäri, osallistui v. 1848 vallankumoukseen, I Internationalen jäsen; oli kirjeenvaihdossa Marxin kanssa — 411, 415, 416, 418, 419.
- Kuhlmann, Georg* (synt. 1812) — weitlingiläisen liikkeen johtajia Sveitsissä, „todellinen sosialisti”; osoittautui myöhemmin Itävallan hallituksen palveluksessa olleeksi provokaattoriksi — 309.
- L**
- Lafargue, Paul* (1842—1911) — ranskalainen sosialisti, Marxin vävy, Ranskan työväenliikkeen marxilaisen siiven johtaja — 82, 393, 418.
- La Fayette, Marie Joseph* (1757—1834) — ranskalainen kenraali, liberaalisen porvariston johtajia vuoden 1789 vallankumouksen aikana; pakeni v. 1792 ulkomaille — 298.
- Lamarck, Jean Baptiste* (1744—1829) — ranskalainen luonnontutkija, evolutionisti, Darwinin edeltäjä — 60, 335.
- Lamartine, Alphonse* (1790—1869) — ranskalainen runoilija, liberaalinen porvari; v. 1848 väliaikaisen hallituksen tosiasiallinen päämies; kavalsi demokraattisten aineiden edut — 140, 313.
- Lange, Friedrich Albert* (1828—1875) — saksalainen publisisti, kirjoitti sosialireformatorisen kirjan työväenluokasta — 20, 21.
- Lange, Ludwig* (1825—1885) — saksalainen filologi — 249.
- Laplace, Pierre Simon* (1749—1827) — ranskalainen matemaatikko ja tähtitieteilijä — 57, 62, 87, 117.
- Lassalle, Ferdinand* (1825—1864) — 7, 13, 14, 18, 19, 20—22, 31, 32, 34, 35, 37, 38, 289, 411—415, 431, 433.
- Latham, Robert Gordon* (1812—1888) — englantilainen lääkäri, kielitieteilijä ja etnografi; kirjoitti useita teoksia vertailevasta etnografiasta — 158.
- Lavoisier, Antoine Laurent* (1743—1794) — huomattava ranskalainen kemisti — 59.
- Ledru-Rollin, Alexandre Auguste* (1807—1874) — ranskalainen porvarillis-tasavaltalainen, pikkuporvarillisen demokratian johtomiehiä — 316.
- Leibniz, Gottfried Wilhelm* (1646—1716) — 55.
- Leonardo da Vinci* (1452—1519) — 53.
- Lessner, Friedrich* (1825—1910) — saksalainen räätäli, Kommunistien liiton jäsen, vuoden 1848 vallankumouksen osanottaja,

- Marxin ja Engelsin ystävä, oli emigranttina Lontoossa, I Internationalen aktiivisia jäseniä — 310, 317.
- Letourneau, Charles* (1831—1902) — ranskalainen sosiologi ja etnografi — 173, 176.
- Leverrier, Urbain Jean Joseph* (1811—1877) — ranskalainen tähtitieteilijä — 332.
- Levi, Leone* (1821—1888) — englantilainen porvarillinen talous- ja tilastotieteilijä — 372.
- Liebknecht, Wilhelm* (1826—1900) — Saksan sosialidemokratian ja II Internationalen perustajia ja johtomiehiä — 7, 9, 29, 34, 35, 37, 38, 412, 413, 419, 428, 433.
- Linné, Carl* (1707—1778) — ruotsalainen luonnontutkija, kasvitieteilijä, eläin- ja kasvijärjestelmän luoja — 55, 56, 118.
- Liutprand* (noin 922—972) — Cremonan piispa, keskiajan tiedemiehiä — 268.
- Livius, Titus* (noin 59 e.a.—17) — roomalainen historioitsija, Rooman historian aikakirjojen kirjoittaja — 247, 249.
- Lochner, Georg* — saksalainen puuseppä, Kommunistien liiton jäsen; oli emigranttina Lontoossa, I Internationalen Pääneuvoston jäsen, Marxin kannattaja — 310.
- Locke, John* (1632—1704) — englantilainen filosofi, sensuaalisti — 86, 115, 448.
- Longos* (3. vuosisadan alku) — kreikkalainen kirjailija, „Dafnis ja Khloe” -nimisen paimenromaanin tekijä — 209.
- Louis Bonaparte* — ks. Napoleon III.
- Louis Napoleon* — ks. Napoleon III.
- Louis Philippe* (1773—1850) — Ranskan kuningas (1830—1848) — 22, 25, 93, 98, 302.
- Lubbock, John* (1834—1913) (vuodesta 1899 lordi Avebury) — englantilainen biologi, darvinisti, etnologi, muinaistutkija — 160, 161.
- Ludvig XIV* (1638—1715) — Ranskan kuningas (1643—1715) — 358.
- Luther, Martin* (1483—1546) — protestanttisuuden (luterilaisuuden) perustaja Saksassa — 53, 91, 357, 451.
- Lyell, Charles* (1797—1875) — englantilainen geologi, geologisen evoluutio-opin perustaja — 58.

## M

- Mably, Gabriel Bonnot* (1709—1785) — ranskalainen apotti, utoopisen yhdenvertaisuuskommunistin teoreetikkoja — 105.
- Machiavelli, Niccolò* (1469—1527) — italialainen poliitikko ja kirjailija — 53, 411.
- MacLennan, John Ferguson* (1827—1881) — englantilainen tiedemies, ammatiltaan asianajaja, ensimmäisiä perheen ja avioliiton historian tutkijoita — 157—163, 171, 185, 196, 217, 253.
- Maine, Henry* (1822—1888) — englantilainen historioitsija, tutki muinaista siviilioikeutta, Cambridgen yliopiston professori — 211.
- Malthus, Thomas Robert* (1766—1834) — englantilainen porvarillinen taloustieteilijä, taantumuksellisen väestöteorian luoja — 31.
- Manners, John* (1818—1906) — englantilainen poliitikko, konservaatorei — 100.
- Mantell, Gideon* (1790—1852) — englantilainen geologi — 86.
- Marat, Jean Paul* (1743—1793) — vallankumouksellisen pikkuporvariston huomatuimpia johtomiehiä Ranskan porvarillisen vallankumouksen aikana — 19, 298.
- Marr, Wilhelm* (1819—1904) — Hampurin saksalaisia publisisteja, osallistui Weitlingin liikkeeseen; 1870-luvulta alkaen kiihkeä antisemiitti ja taantumuksellinen — 412.
- Marx, Karl* (1818—1883) — 7, 8, 10, 31—38, 81—83, 86, 95, 120—122, 127, 128, 138—144, 146—151, 162, 163, 171, 177, 180, 193, 194, 197, 199, 200, 202, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 274, 279, 292, 295, 297—300, 301, 304, 307—312, 314—316, 319—321, 328, 329, 344, 345, 358, 367, 368, 371, 395, 427, 428, 431, 433, 440—441, 443, 448, 449, 450, 457, 458.
- Maurer, Georg Ludwig* (1790—1872) — saksalainen historioitsija, tutki muinais- ja keskiajan Saksan

- yhteiskuntajärjestelmää — 46, 224, 258, 260, 441.
- Mayer, Julius Robert* (1814—1878) — saksalainen luonnontieteilijä — 59.
- Mazzini, Giuseppe* (1805—1872) — italialainen poliitikko, taisteli Italian kansallisen riippumattomuuden ja yhdistymisen puolesta — 302, 305, 316, 424.
- Mehring, Franz* (1846—1919) — saksalainen sosialidemokraatti, kirjallisuudentutkija ja Saksan sosialidemokratian historiankirjoittaja — 449.
- Mentel, Christian Friedrich* (synt. 1812) — berliiniläinen räätäli; Oikeamielisten liiton Berliininjärjestön jäsen, Kölnin kommunistijutun syytettyjä; siirtyi vapauduttuaan Amerikkaan — 304.
- Metternich, Klemens Wenzel* (1773—1859) — itävaltalainen taantumuksellinen ministeri, Pyhän allianssin järjestäjä — 131.
- Mignet, François Auguste* (1796—1884) — suuntaukseltaan liberaalin ranskalainen porvarillinen historioitsija — 352, 457.
- Miquel, Johannes* (1828—1901) — preussilainen pankkiiri, kansallisliberaali; nuoruusvuosinaan Kommunistien liiton jäsen; valtiopäivien jäsen (1867—1877 ja 1887—1890), rahaministeri (1890—1901) — 412, 414, 436.
- Mirabeau, Honoré Gabriel* (1749—1791) — ranskalainen poliitikko, oppositiossa olleen aateliston ja suurporvariston johtaja 18. vuosisadan Ranskan porvarillisessa vallankumouksessa — 412.
- Moleschott, Jakob* (1822—1893) — fysiologi, syntyisin Hollannista, vulgäärin materialismin edustaja — 333.
- Moll, Josef* (1812—1849) — kölniläinen kelloseppä, Kommunistien liiton jäsen; sai surmansa Badenin kapinan aikana — 303, 310, 312, 315.
- Mommsen, Theodor* (1817—1903) — saksalainen historioitsija; kirjoitti useita Rooman historiaa ja Rooman oikeuden historiaa käsitteleviä teoksia, valtiopäivien jäsen, liberaali — 229, 246—250.
- Montalembert, Charles* (1810—1870) — ranskalainen kirjailija ja poliitikko, katolisen puolueen johtomies — 53.
- Montesquieu, Charles* (1689—1755) — ranskalainen historioitsija ja kirjailija, perustuslaillisen monarkian ideologisia kannattajia — 451.
- Moody, Dwight* (1837—1899) — amerikkalainen herätysaarnaaja, Amerikan nuorten miesten kristillisen yhdistyksen (1865) perustaja — 98.
- Morelly* — ranskalainen apotti, 18. vuosisadan utooppisen yhdenvertaisuuskommunismien edustaja — 105.
- Morgan, Lewis Henry* (1818—1881) — amerikkalainen tiedemies, kansantieteilijä ja alkukantaisen yhteisön historian tutkija — 151—153, 158, 159—166, 169, 170, 171, 172, 173, 177—179, 181, 182, 185, 200, 214—217, 219, 224, 229, 232, 234, 235, 242, 248, 249, 255, 260, 274, 291, 457.
- Moschos* (2. vuosisata e.a.) — muinaiskreikkalainen bukolisen runouden edustaja — 209.
- Mülberger, Arthur* (1847—1907) — saksalainen lääkäri, proudhoinisti — 429.
- Münzer, Thomas* (noin 1490—1525) — uskonpuhdistuksen ajan saksalainen utopistikommunisti, vuonna 1525 uhutettiin Saksan talonpoikaikapinan johtaja — 104.
- Mädler, Johann Heinrich* (1794—1874) — saksalainen tähtitieteilijä — 57, 61, 66.

## N

- Napoleon I* (Bonaparte) (1769—1821) — 87, 108, 112, 131, 197, 201, 217, 295, 338, 379, 425, 447, 457.
- Napoleon III* (Louis Bonaparte) (1808—1873) — Ranskan keisari (1852—1870) — 25, 97, 142, 371, 419, 427.
- Napoleon, Joseph*, prinssi (1822—1891) — Napoleon III:n serkku, tunnettu kansanomaiselta nimeltä Plon-Plon — 142.
- Nearkhos* (4. vuosisata e.a.) — Aleksanteri Suuren sotapäällikkö, hänen laivastonsa amiraali, osallistui Intian sotaretkeen — 195.

*Neper, John* (1550—1617)—skotlantilainen matemaatikko — 55.  
*Netšajev, Sergei Gennadijevitš* (1847—1882)—venäläinen vallankumousmies, anarkisti — 427.  
*Newton, Isaak* (1642—1727)— 55—57, 117, 118.  
*Niebuhr, Barthold Georg* (1776—1831)—saksalainen historioitsija, muinaisen Rooman tutkijoita — 229, 230, 249, 284.  
*Nikolai* —on — ks. Danielson.  
*Nothjung, Peter* (1821—1880)—räättäli, myöhemmin valokuvaaja, Kölnin työväenliiton jäsen; Kölnin kommunistijutun syytetyitä, sittemmin lassalalainen — 317.  
*Nykyri-Hans* — ks. Bückler, Johann.

## O

*Odoaker* (kuoli v. 493)—germaanien sotapäällikkö, itä-goottien kuningas Italiassa (476—493) — 263.  
*Oken, Lorenz* (1779—1851) — saksalainen luonnontieteilijä ja luonnofilosofi — 60.  
*Otto, Karl Wunibald* (synt. noin 1810)—kemian tohtori, Kommunistien liiton jäsen, Kölnin kommunistijutun syytetyitä — 317.  
*Owen, Robert* (1771—1858)— 86, 105, 107, 111—113, 361, 416.

## P

*Paganini, Niccolò* (1782—1840)—italialainen viulutahturi ja säveltäjä — 71.  
*Palgrave, Robert Harry Inglis* (1827—1919)—englantilainen porvarillinen taloustieteilijä, „Economist” nimisen aikakausjulkaisun toimittaja (1877—1883)— 374.  
*Palmerston, Henry John* (1784—1865)—englantilainen valtiomies, liberaalisen puolueen taantumuksellisimpien ainesten johtomiehiä — 142.  
*Pavia, Rodriguez* (1827—1895)—espanjalainen kenraali, tukahdutti vuosien 1873—1874 kapinan — 50.  
*Perseus* — Makedonian viimeinen kuningas (179—168 e.a.a.); taisteli Roomaa vastaan Makedonian riippumattomuuden puolesta — 265.  
*Pfänder, Karl* (noin 1818—1876)—

saksalainen työmie, miniatyyrimaalari, Kommunistien liiton KK:n ja I Internationalen Pääneuvoston jäsen, Marxin kannattaja — 310.  
*Philalethes* — ks. Juhana, Saksin kuningas.  
*Pietari I* (Suuri) (1672—1725)— 42.  
*Pietari III* (1728—1762)—Venäjän tsaari (1761—1762)— 49.  
*Pisistratos* (noin 600—527 e.a.a.)—vuodesta 560 Ateenan tyranni — 243.  
*Plinius vanhempi, Caius Secundus* (noin 24—79 u.l.) — roomalainen maantieteilijä — 262, 265.  
*Plutarkhos* (noin 48—120)—kreikkalainen kirjailija, moralisti — 198.  
*Priestley, Joseph* (1733—1804)—englantilainen luonnontieteilijä ja filosofi, materialisti — 86.  
*Prokopios* (6. vuosisata)—byzanttilainen historiankirjoittaja, osallistui kuvaamiinsa Belisariuksen sotaretkiin — 203.  
*Proudhon, Pierre Joseph* (1809—1865)— 33, 139, 314, 345, 398—408, 412, 416, 421.  
*Ptolemaios, Klaudios* (2. vuosisata)—kreikkalainen geometrian tutkija, tähtitieteilijä ja fyysikko — 54.  
*Pugašev, Jemeljan* (noin 1744—1775)—maorjuutta vastaan suuntautuneen talonpoikaikapinan johtaja Venäjällä 18. vuosisadalta — 49.  
*Pyat, Félix* (1810—1889) — ranskalainen sanomalehtimies ja kirjailija, pikkuporvarillinen radikaali, osallistui v. 1848 vallankumoukseen ja Pariisin Kommuniiniin — 409.

## R

*Rafaël Santi* (1483—1520)— 71.  
*Reiff, Wilhelm Joseph* (synt. v. 1824)—Kölnin kommunistijutun syytetyitä, erotettu Liitosta jo v. 1850—317.  
*Renan, Ernest* (1823—1892)—ranskalainen idealistinen filosofi ja historioitsija, kirjoitti tutkielmia kristinuskon historiasta — 314, 345.  
*Ricardo, David* (1772—1823) — 31, 417.

- Richard, Albert* (1846—1925)— osallistui vallankumoukselliseen liikkeeseen Lyonissa; Bakuninin seuraajia, taisteli Marxia ja I Internationalen Pääneuvostoa vastaan — 427.
- Rikhard I* (Leijonamieli) (1157—1199) — Englannin kuningas (1189—1199) — 451.
- Robespierre, Maximilien* (1758—1794) — 340.
- Robin, Paul* (synt. 1837) — I Internationalen Ranskan-osaston jäsen, bakuninilainen — 425.
- Rousseau, Jean Jacques* (1712—1778) — 12, 104, 106, 114, 337, 451.
- Ruge, Arnold* (1802—1880) — saksalainen radikaali publisisti, vasemmistohegeliläinen, vuosina 1848—1850 pikkuporvarillinen demokraatti; yhti 1860-luvulla Bismarckiin ja sai Preussin hallituksesta eläkkeen — 139, 316.
- Röser, Peter Gerhardt* (1814—1865) — saksalainen sikarinvalmistaja, Kölnin kommunistijutun syytetyitä — 317.
- S**
- Saint-Simon, Henri* (1760—1825) — 107—109, 118, 421.
- Salvianus Marseilalainen* (noin 400—484) — Marseillen (Gallia) piispa, huomattava puhuja ja historiankirjoittaja — 268, 271.
- Sankey, Ira David* (1840—1908) — amerikkalainen evankelista, Moodyn aatetovereita — 98.
- Saussure, Henri de* (1829—1905) — sveitsiläinen luonnontutkija ja matkailija — 173.
- Schapper, Karl* (1813—1870) — Oikeamielisten liiton perustajia; Kommunistien liiton jakaannuttua kahtia v. 1850 oli „vasemmistolaisen” johtomiehiä ja esiintyi yhdessä Willichin kanssa Marxia vastaan — 302, 303, 308, 312, 315, 317, 318, 409.
- Scherzer, Andreas* (1807—1879) — saksalainen räätäli, synt. Baijerissa, Weitlingin kannattajia, Lontoon saksalaisten työläisten valitussseuran johtajia — 409.
- Schiller, Friedrich* (1759—1805) — 337.
- Schlöffel, Gustav Adolf* (1828—1849) — saksalainen demokraatti, osallistui Badenin kapinaan v. 1849 — 295.
- Schmidt, Konrad* (1863—1932) — saksalainen sosialidemokraatti, revisionisti — 439, 443.
- Schramm, Rudolf* (1813—1882) — saksalainen publisisti, porvarillinen demokraatti, kuului Preussin kansalliskokouksen vasemmistoon (1848), myöhemmin Bismarckin kannattajia — 412.
- Schulze-Delitzsch, Franz Hermann* (1808—1883) — saksalainen porvarillinen taloustieteilijä, progressisti; koetti ohjata Saksan työväenliikettä tuotanto- ja käsityöosuuskuntien suuntaan — 296, 414.
- Schurz, Carl* (1829—1906) — saksalainen pikkuporvarillinen demokraatti, osallistui Badenin kapinaan, siirtyi sitten Amerikkaan, jossa osallistui kansalaissootaan; toimi sittemmin Yhdysvaltojen lähettiläänä Espanjassa, senaattorina, sisäministerinä — 316.
- Schweitzer, Johann Baptist* (1833—1875) — saksalainen sanomalehlimies, johti Lassallen kuoltua Saksan yleistä työväenyhdistystä — 38, 412, 414, 421, 425, 433.
- Schömann, Georg Friedrich* (1793—1879) — saksalainen kielitieteilijä, muinaisajan historian tutkija — 198, 232.
- Scott, Walter* (1771—1832) — 255.
- Secchi, Angelo* (1818—1878) — italialainen tähtitieteilijä — 61, 65, 66.
- Servet, Michael* (1511—1553) — espanjalainen lääkäri, teki tärkeitä verenkiertoa koskevia havaintoja; poltettiin Calvinin toimesta Genevessä vapaa-ajattelijana — 54.
- Servius Tullius* — Rooman keisari, perimätiedon mukaan eli 6. vuosisadalla e.a.a. — 251.
- Shaftesbury, Anthony Ashley Cooper* (1671—1713) — englantilainen filosofi, deisti, Locken seuraaja — 94.
- Sickingen, Franz* (1481—1523) — saksalainen ritari, johti suurruhtinaita vastaan suunnattua pientaateiliston kapinaa v. 1522 — 91.
- Skaldin, V.* (käytti salanimeä F. P. Jeleneva) (1828—1902) — venäläinen publisisti, „Otsetst-

- vennyje Zapiski" aikakausjulkaisun avustajia — 48.
- Smith, Adam* (1723—1790) — 401, 451.
- Soetbeer, Adolf* (1814—1892) — saksalainen porvarillinen talous- ja tilastotieteilijä; toimi mm. kultakantaan siirtymisen hyväksi Saksassa — 444.
- Solon* (6. vuosisata e.a.) — ateenalainen lainsäätävä, loi v. 594 e.a. pohjan Ateenan valtiosäännölle — 229, 236, 239, 240, 251, 289, 455.
- Sorge, Friedrich Albert* (1828—1906) — saksalainen sosialisti, vuoden 1848 vallankumouksen osanottajia, I Internationalen ja Amerikan työväenliikkeen toimihenkilöitä; Marxin ja Engelsin ystävä — 431.
- Spinoza, Baruch* (Benedictus) (1632—1677) — hollantilainen filosofi, materialisti — 56, 114.
- Starcke, Carl Nicolai* (synt. v. 1858) — tanskalainen filosofi ja sosiologi — 321, 322, 333, 336—338, 341, 342.
- Starkenburg, Heinz* — saksalainen sosialisti — 455.
- Stein, Lorenz* (1815—1890) — saksalainen oikeusoppinut ja taloustieteilijä, „yhteiskunnallisen monarkian” kannattajia; tunnetaan v. 1842 ilmestyneen „Nykyisen Ranskan sosialismi ja kommunismi” teoksen kirjoittajana — 296.
- Stieber, Wilhelm* (1818—1882) — Preussin vaitiolaisen poliisin päällikkö, Kölnin kommunistijutun alullepanijoita — 301, 311.
- Stirner, Max* (käytti salanimeä Kaspar Schmidt) (1806—1856) — vasemmistohegeliläinen, porvarillisen individualismin ja anarkismin teoreetikko — 328, 345.
- Strauss, David* (1808—1874) — vasemmistohegeliläinen, kirjoitti teoksen „Jeesuksen elämä”, jossa arvostellaan historian pohjalta Uutta testamenttia — 328, 329, 345.
- Strousberg, Bethel Henry* (1823—1884) — saksalainen rahamies ja suurkeinottelija — 436.
- Struve, Pjotr Bergardovitš* (1870—1944) — venäläinen porvarillinen publisisti ja taloustieteilijä, „legaalin marxilainen”, siirtyi pian revisionismin kannalle ja sitten monarkistien riveihin — 453.
- Stuartit* — Skotlannin (vuodesta 1371) ja sittemmin myös Englannin (vv. 1613—1714) kuningassuku — 94.
- Sugenheim, Samuel* (1811—1877) — saksalainen historioitsija — 189.

## T

- Tacitus, Publius Cornelius* (noin 55—120) — roomalainen historioitsija — 153, 160, 169, 202, 222, 257—264.
- Talandier, Pierre Théodor Alfred* (1822—1890) — ranskalainen porvarillinen tasavaltalainen; siirtyi v. 1851 Englantiin — 409.
- Tarquinius* (Röyhkeä) — Rooman viimeinen keisari, perimätiedon mukaan hallitsi vuodesta 534 vuoteen 510 e.a.a. — 250, 252.
- Theokritos* (3. vuosisata e.a.) — bukolisen runouden muinaiskreikkalaisia edustajia — 209.
- Thierry, Augustin* (1795—1856) — ranskalainen liberaalinen historioitsija — 352, 457.
- Thiers, Adolphe* (1797—1877) — ranskalainen porvarillinen historioitsija ja poliitikko, Pariisin Kommunin pyöveli — 352, 412, 427.
- Thomson, William* (1824—1907) — (vuodesta 1892 lordi Kelvin) — englantilainen fyysikko — 73.
- Thorvaldsen, Bertel* (1770—1844) — tanskalainen kuvanveistäjä — 71.
- Thukydides* (noin 460—400 e.a.) — muinaiskreikkalainen historiantkirjoittaja — 233.
- Tiberius, Claudius Nero* (42 e.a.a.—37) — Rooman keisari (14—37) — 250.
- Tkatšev, Pjotr Nikitiš* (1844—1885) — venäläinen pikkuporvarillinen vallankumousmies, julkaisi Genevessä aikakausjulkaisua „Nabat” (1875—1881) — 40, 41, 43, 44, 46—49.
- Torricelli, Evangelista* (1608—1647) — italialainen fyysikko ja matemaatikko — 55, 456.
- Tylor, Edward Burnett* (1832—1917) — englantilainen antropologi, ihmiskunnan alkusivistyksen historian tutkija — 154.
- Tölcke, Karl Wilhelm* (1817—1893) — saksalainen sosialisti,

lassalleilaisen Saksan yleisen työväenyhdistyksen johtajia — 26, 34.

## U

*Ulphilas* (noin 311—383)— piispa, laati gootin kielen kirjaimiston — 250.

## V

*Wachsmuth, Wilhelm* (1784—1866)— saksalainen historioitsija, toimi professorina Leipzigissä, kirjoitti useita muinaisiaikaa ja Euroopan historiaa käsitteleviä teoksia — 198, 451.

*Wagener, Hermann* (1815—1889)— saksalainen publisisti, Bismarckin kannattaja — 413.

*Wagner, Richard* (1813—1883)— saksalainen säveltäjä — 177, 178.

*Waltz, Georg* (1813—1886)— saksalainen historioitsija, tutki keskiajan historiaa — 260.

*Varus, Publius Quinctilius* (tapettu v. 9)— roomalainen käskynhaltija Saksassa — 245.

*Watson, John Forbes* (1827—1892)— kirjoitti useita teoksia Intian uusimmasta historiasta — 180.

*Watt, James* (1736—1819)— englantilainen fyysikko, insinööri, nykyaikaisen höyrykoneen keksijöitä — 96.

*Weitling, Wilhelm* (1808—1871)— saksalainen käsityöläinen, merkittävimpiä saksalaisen utopiin yhdenvertaisuuskommunismien edustajia; oli Fourier'n vaikutuksen alainen — 113, 302—306, 309, 315, 317.

*Venedey, Jakob* (1805—1871)— saksalainen radikaali publisisti, sittemmin maltillinen liberaali — 302.

*Wermuth* — preussilainen poliisivirkailija — 301, 311.

*Westermarck, Edvard Alexander* (1862—1939)— sosiologi ja etnografi, Helsingin yliopiston professori — 173, 175, 176, 187, 188.

*Westphalen, Ferdinand von* (1799—1876)— Jenny Marxin velipuoli; vuosina 1850—1858 Preussin sisäministerinä; taantumuksen miehiä — 139.

*Weydemeyer, Joseph* (1818—1866)— saksalainen vallankumousmies,

kommunisti, Marxin ystävä; siirtyi v. 1851 Amerikkaan — 408.

*Viktorja* (1819—1901)— Englannin kuningatar (1837—1901)— 112.

*Vilhelm I* (1797—1888)— Preussin kuningas (1861—1888) ja Saksan keisari (1871—1888)— 452.

*Willich, August* (1810—1878)— preussilainen upseeri, Kommunistien liiton jäsen ja „vasemmistolais”-ryhmän johtaja, esiintyi vuoden 1848 jälkeen Marxia vastaan — 300, 315—318, 410.

*Vinoy, Joseph* (1800—1880)— ranskalainen kenraali, komensi Versaillesin armeijaa Pariisin Kommuniin aikana — 418.

*Vogt, Karl* (1817—1895)— saksalainen vulgääri materialisti, proletarisen ja kommunistisen liikkeen kiivas vastustaja, bonapartisti — 142, 334, 419.

*Wolff, Kaspar Friedrich* (1733—1794)— saksalainen anatomi ja fysiologi — 60.

*Wolff, Wilhelm* (1809—1864)— saksalainen publisisti, kommunisti, Marxin ja Engelsin läheinen ystävä, jolle Marx omisti „Pääoman” ensimmäisen osan — 299, 300, 310, 312, 313.

*Wolfram von Eschenbach* (1170—1220)— keskiajan saksalainen runoilija — 203.

*Voltaire, François Marie* (Arouet) (1694—1778)— 337, 358.

*Wright, Arthur* (1803—1875)— amerikkalainen lähetyssaarnaaja, etnografi, L. Morganin kirjeenvaihtoveroita — 186.

## Y

*York, Theodor* (1830—1874)— saksalainen sosialidemokraatti, lassalleilaisen Saksan yleisen työväenyhdistyksen jäsen, Saksan sosialidemokraattisen puolueen perustaja Eisenachissa; yritti saada eisenachilaisia liittymään yhteen lassalleilaisten kanssa — 428.

## Z

*Zurlita Gerónimo* (1512—1580)— espanjalainen historiantkirjoittaja — 195.



## ASIAHAKEMISTO

## A

- Aatelisto* — 144—145, 263.  
*Aatteet*, niiden merkitys yhteiskunnallisessa kehityksessä — 145, 405.  
*Abstraktio* — 330, 403.  
*Agnostisismi* — 84, 87—90, 332—333.  
*Agraarikysymys* — 378—379, 385—387, 390—396.  
*Aine* — ks. *Materia*.  
*Aineelliset elämänehdot* — 135, 144, 355, 440.  
*Ajattelu* — 72—73, 85, 117, 118, 330—331, 333, 358, 360, 417, 450—451.  
*Alkukantainen kommunismi* — 178, 186, 189, 206, 225, 260, 275, 287.  
*Alkukantainen yhteiskunta* — 40, 152, 162, 226, 236—237.  
*Amerikka* — 25—26, 92, 98, 286, 364, 367, 402, 404, 405, 445, 454.  
 — Amerikan proletariaatti — 367.  
*Ammattikunta* — 121—122, 124—126, 210, 352, 400, 401, 410.  
*Ammattiliitot* — 32.  
 Ks. myös *Trade unionit*.  
*Anarkismi* — 133, 423—424.  
 „*Anti-Dühring*”, Engelsin teos — 81—82, 443, 458.  
*Antiikin yhteiskunta* — 289.  
 — muinaisessa Kreikassa — 169, 197—199, 227—243, 282—284, 289.  
 — muinaisessa Roomassa — 193, 195, 202, 244—246, 265—268, 270—272, 283, 289, 355, 356.  
*Armeija* — 410—411.  
*Arvo* — 416, 417.  
 — käyttöarvo — 11, 12.  
 — vaihtoarvo — 417.

## B

- Bakuninilaiset* — 8, 50, 143, 421, 422—428, 429—430, 432.  
*Blanquismi*, blanquilaist — 302.  
*Bonapartismi* — 142, 286.

## C

- Chartismi* — 97, 99, 119, 305, 307—308, 369, 370, 409.

## D

- Darvinismi* — 60, 64, 65, 69, 71, 117, 148, 162, 336, 348—349.  
*Dialektiikka* — 114, 116, 117, 118, 119, 347—349, 358, 449.  
 — Marxin materialistinen dialektiikka on Hegelin idealistisen dialektiikan vastakohta — 345—346.  
 — dialektiikka ja metafysiikka — 114—117, 346—348, 449.  
 — kappaleiden ja ilmiöiden keskinäinen yhteys — 114—115, 116, 347—349, 442, 445—446, 449, 454, 452, 456, 457.  
 Ks. myös *Syy ja seuraus*.  
 — kehitysoppina — 60—61, 324.  
 — vastakohtien yhtenäisyys ja taistelu — 104, 115, 124, 200—201, 208, 404, 449.  
 — yhteiskunnallisessa elämässä — 13, 15, 17, 18, 41, 121, 122, 126, 127, 152, 290.  
 — dialektiikka luonnontieteessä — 60—63, 67—68, 75—76, 115—117, 118—119, 348.

*Dialektinen materialismi* — 118, 119, 324, 331, 345, 346, 362.  
— sen tietö-oppi — 88—89, 331—332, 337.

## E

*Elämävälineet* — 127, 129, 146, 148, 152, 165, 237, 373, 455.  
*Energian muuttumisen laki* — 59, 67, 335, 348.  
„*Englannin työväenluokan asema*”, Engelsin teos — 127, 363, 366—369.  
*Englanti* — 13, 84, 86, 87, 90, 92—97, 98, 99, 100, 101, 102, 110, 113, 286, 352, 354, 357, 359, 364, 365, 366, 367, 368—370, 371, 373—376, 388, 401, 402, 445, 448.  
— Englannin proletariaatti — 97, 99—100, 101, 102, 367, 370, 372—375, 376—377.  
— Englannin porvaristo — 86, 93, 94, 95—101, 352, 365, 366, 369—370.  
— Englannin talonpoikaisto — 92, 478.  
— Englannin maaylimystö — 92—93, 95—100, 352.  
— Englannin teollisuusmonopoli — 365, 367, 370, 373—375.  
— Englannin työväenliike — ks. *Työväenliike*.

## F

*Feodalismi* — 90, 91, 121, 125, 136, 144, 272, 352, 353, 356, 357.  
*Filosofia* — 326, 327, 329—330, 355, 358, 447—448, 450, 451.  
Ks. myös *Dialektinen materialismi*, *Materialismi*, *Idealismi*.  
„*Filosofian kurjuus*”, Marxin teos — 33, 139.  
*Fourierismi* — 105, 107, 109—110, 290.  
*Frankit, frankkilaisvaltakunta* — 263, 269—272.

## G

*Germaanit* (saksalaiset) — 169, 195, 202—203, 220, 221—222, 231, 232, 256—265, 268—270, 271—274, 283, 289, 340.  
„*Gothan ohjelman arvostelua*”, Marxin teos — 7—9, 36—37.

## H

*Hegeliläisyys* — 114, 117—118, 119, 120, 322—335, 337, 341—342, 346, 347, 349, 351, 440.  
„*Herra Vogt*”, Marxin teos — 142.  
*Historia* — 13, 64, 117, 118—119, 144, 145, 148, 152, 324, 349—352, 399—400, 420, 440, 442, 456—457.  
*Historiallinen materialismi* — 64, 84, 90, 120—122, 144—145, 148, 151—152, 307, 320, 334, 336, 349—358, 399, 408—409, 439—443, 445—447, 449—451, 455—457.

## I

*Idealismi* — 75, 118—120, 328, 331, 360.  
— ja materialismi — ks. *Materialismi*.  
— idealistinen historiankäsitely — 119—120, 144, 349, 351, 399, 401, 406, 407, 450.  
*Ideologia* — 100—101, 145, 148, 340, 355—356, 358, 439—440, 443, 444, 447—448, 450—451, 456—457.  
Ks. myös *Tiede*, *Uskonto*, *Filosofia*.  
*Internationale (Ensimmäinen)* ja sen historiallinen merkitys — 18—20, 143, 149, 301, 310, 311, 318, 319, 414, 415, 420—421, 422, 424, 425, 427, 430—432, 439.  
— Internationalen perustaminen — 143.  
— Pääneuvosto — 143, 310, 416, 420—421, 424—427.  
— Marx ja Engels Internationalen perustajina ja johtajina — 143, 149.  
— Geneven kongressi — 415—416.  
— Baselin kongressi — 424.  
— Lontoon konferenssi v. 1871 — 421, 425.  
— Haagin kongressi — 8, 143, 430, 432.  
— taistelu bakuninilaisuutta vastaan — ks. *Bakuninilaiset*.  
— taistelu proudhonismia vastaan — ks. *Proudhonismi*.  
*Intiaanit* — 152, 160, 161, 162, 166, 167—170, 181, 185—187, 191, 192, 202, 215—226, 227, 231, 232, 237, 260, 263, 274.  
*Intia* — 46, 195, 196, 275, 444.  
*Irlanti* — 46, 195, 253, 254—255, 370  
*Itävalta* — 453.

## K

- „Kansainvälisen Työväenliiton perustamismanifesti ja yleiset säännöt” — 13, 18, 143, 412, 420.  
 „Kansainvälinen Työväenliitto” — ks. *Internationale (Ensimmäinen)*.  
 „Kansalaissota Ranskassa”, Marxin teos — 143.  
 Kansallistaminen  
 — maiden kansallistaminen — 312.  
 — kulkulaitoksen kansallistaminen — 131, 312.  
 Kansantaloustiede — 146, 147, 162.  
 — klassillinen — 79, 417.  
 — vulgääri — 417.  
 Kantin-Laplacen teoria aurinkokunnan syntymisestä — 56—58, 61—62, 110, 117, 334.  
 Kantilaisuus — 89, 332—333, 336.  
 Kapitalismi — 79—80, 107, 121, 126, 132—133, 211, 343, 353, 366, 455.  
 — kapitalismin ristiriidat — 64—65, 110—111, 124—125, 126—131, 134, 136—137, 352—353, 366, 374, 454.  
 — kapitalismin tuhoutumisen välttämättömyys ja sosialismi — 120, 128, 131—133, 134, 137, 145—146, 353.  
 Kapitalistisen kasautumisen yleinen laki — 128.  
 Kasvatus — 25, 26.  
 Kauppa — 405, 444, 445.  
 Kauppiat — 280, 288, 289.  
 Kaupunki ja maaseutu — 144, 239, 278, 279, 280, 282, 283, 401.  
 Kelttiläiset — 195, 252—255, 264.  
 Keskeytymätön vallankumous — 297.  
 Keskiaika — 90—91, 98, 122, 123, 125, 133, 136, 144, 210, 258—259, 273, 280, 289, 331, 335, 340, 356, 400, 452.  
 Kilpailu — 92, 121, 125, 136, 324, 365, 394.  
 — ja monopoli — 130, 404, 406.  
 Kommunismi (tieteellinen) — ks. *Tieteellinen sosialismi*.  
 Kommunistien liitto — 139—140, 292, 294, 301—316, 318, 319.  
 „Kommunistinen manifesti” — ks. „Kommunistisen puolueen manifesti”.  
 Kommunistinen yhteiskunta — 14—15, 16, 17, 24, 65, 137, 146, 208, 287, 310, 311, 409.

- „Kommunistisen puolueen manifesti”, Marxin ja Engelsin teos — 18—19, 33, 83, 140, 211, 292, 293, 301, 309, 311, 437.  
 Kommunistit — 292, 293.  
 Koneet — 63—64, 78, 84, 121, 122, 127, 128, 136, 144, 290, 352, 402, 410.  
 Kristinusko — 78, 98, 267, 339—340, 356—358.  
 Kysyntä ja tarjonta — 80, 136.  
 Käsitö — 53, 83, 121—122, 123, 125—127, 144, 145, 278, 279, 306, 318, 352, 385.  
 Käytäntö totuuden kriteerinä — 331—332, 360—362.  
 Kölnin kommunistijuttu — 301, 317, 318.

## L

- Lahkolaisuus — 420—422, 428, 429—431.  
 Lakimääräisyys luonnossa ja historiassa — 117, 118, 125—126, 288, 349, 350, 351, 399, 403, 417.  
 Lakkoliike — 422.  
 Lassallelaisuus — 7—8, 13, 14, 17—19, 20—22, 26, 29—32, 34, 37, 38, 411—415, 421, 425, 428, 429, 433.  
 Lasten työ — 27.  
 Liikatuotanto — 136, 353.  
 Liike (liikunta) — ks. *Materia ja liike (liikunta)*.  
 Lisäarvo — 21, 120, 147, 148, 162, 366.  
 „Louis Bonaparten brumairekuun 18.”, Marxin teos — 141, 418, 443, 448, 449, 458.  
 „Ludwig Feuerbach”, Engelsin teos — 321, 443, 448, 458.  
 Luokat ja luokkataistelu — 19, 22, 25, 78, 79, 90, 108, 109, 119, 120, 133—135, 144, 146, 147, 152, 201, 234, 283, 285, 286, 287, 288, 307, 353, 354, 355, 406, 408, 409, 422, 435, 441, 446, 456.  
 — luokkataistelu historian liikkeelle-panevana voimana — 90, 120, 144, 145, 152, 352, 353, 408, 409, 439.  
 — nykyisten luokkien syntyminen — 40, 41, 79, 134, 152, 276, 278—283, 289, 307, 352.  
 — antagonistiset luokkaristiriidat — 103, 104, 125, 136, 145, 146, 201, 243, 283, 284, 293, 307, 340.

- proletariaatin taistelu porvaristoa vastaan — ks. *Proletariaatti*.
- luokkien hävittäminen sosialismin aikana — 23, 40, 41, 78, 133, 134, 137, 287, 409.
- Luonnontiede* — 52, 54—61, 65, 66, 67, 77, 78, 89, 90, 115, 116, 117, 118, 119, 325, 332, 334, 335, 347, 348.
- Luonto* — 118, 328, 329, 334, 336, 348, 349, 350.
- ja ihminen — 11, 63, 64, 70—72, 76, 77, 132, 135, 136, 137, 165, 237.
- Luontoistalous* — 125, 144, 236, 381, 454.
- Luotto* — 402, 403.

## M

- Maanomistus* — 13, 286, 352, 378, 395.
- Maanviljely* — 122, 278, 279.
- Maorjuus* — 133, 271, 273, 289.
- Malthusilaisuus* — 21, 31.
- Manufaktuuriteollisuus* — 53, 83, 84, 110, 121, 123, 126, 136, 144, 352, 353, 358, 401.
- Markkinat* — 128.
- maailmanmarkkinat — 19, 126, 324, 365, 376, 401.
- Materia* — 59, 61, 65, 66, 68, 84, 85, 333, 334.
- ja liike (liikunta) — 59, 65—68, 84, 85, 348.
- ja tajunta — 54, 68, 85, 86, 333.
- Materialismi* — 96, 118, 119, 328, 329, 331, 333, 334, 345.
- ja idealismi — 328, 331, 332.
- 17. vuosisadan englantilainen materialismi — 84—86, 94, 115, 448.
- 18. vuosisadan ranskalainen materialismi — 56, 86, 94, 114, 322, 334, 337, 448.
- Feuerbachin tarkkaileva materialismi — 329, 330, 336, 338—345, 360—362.
- vulgääri materialismi — 334, 335.
- Materialistinen historiankäsitys* — ks. *Historiallinen materialismi*.
- Metafysiikka* — 54—56, 59, 114—116, 334, 347, 348.
- Monarkia* — 52.
- absoluuttinen — 91, 95, 286, 448.
- Monopoli* — ks. *Kilpailu*.
- Moraali (porvarillinen)* — 344.

## N

*Nainen*

- alkukantaisessa yhteiskunnassa — 154—157, 186—187, 206, 277.
- muinaisessa Kreikassa — 193, 197—199.
- germaaneilla — 202, 203, 259, 273.
- kapitalismin aikana — 204, 206—208.
- naisen vapauttamisen ehdot — 207, 208, 213, 277.
- Naisten työ* — 27, 277.
- Nuorhegeliläiset* — 327—329, 345.

## O

- Oikeus*, sen taloudelliset juuret — 14, 16, 17, 95, 354, 355, 442, 446, 447, 456.
- Oleminen ja tajunta* — 64, 107, 120, 330—332.
- Omistus* — 239, 240, 402, 403.
- yhteisöomistus — 44, 46—49, 79, 381.
- feodaalinen omistus — 239, 403.
- porvarillinen omistus — 104, 239, 403.
- maanomistus — 238, 281, 282, 289, 396.
- yksityisomistus — 80, 122, 152, 199, 211, 234, 235, 238, 240, 260, 278, 281.
- omistussuhteet — 152.
- Orjuus* — 78, 133, 191, 197, 234, 238, 241, 243, 267, 268, 273, 276, 278, 279, 289, 404, 405.
- Osakeyhtiöt* — 130, 131, 137, 286.
- Osuustoimintaliike* — 22, 23, 45, 113.
- Owenismi* — 105, 107, 111—113, 361.

## P

*Pakkoluovutus*

- pienomistajien — 79, 136.
- pakkoluovuttajien — 395.
- „*Paljastuksia Kölnin kommunistijutusta*”, Marxin teos — 10, 141, 301, 317.
- Palkkatyö* — ks. *Työ*.
- „*Palkkatyö ja pääoma*”, Marxin teos — 299.
- Palstatilat* — 380, 389, 391, 393.
- Pankit* — 445.
- Pariisin Kommuuni*, sen historiallinen merkitys — 20, 30, 33, 418—420, 430, 432.

- Kommuuni uudentyypisenä valtiona — 33.
- virheet ja tappion syyt — 418.
- „Perheen, yksityisomistuksen ja valtion alkuperä”, Engelsin teos — 39, 151, 153, 154.
- Perhe ja avioliitto* — 152, 154, 165, 171, 172, 185, 186, 193, 194, 201, 202, 206—209, 214, 277, 278, 289, 361.
- veriheimolaisperhe — 177—179, 182, 183.
- punaluaperhe ja ryhmäavioliitto — 159—161, 170—172, 176, 178—185, 187—190, 196, 198, 200, 207, 211, 216, 256.
- pareittaisperhe ja pareittaisavio — 170—171, 182, 183—187, 190, 191, 194, 196, 198, 202, 203, 207, 211, 253, 254, 259, 277, 278.
- patriarkaallinen perhe — 193, 194, 196, 208.
- yksiavioisuus — 190, 194, 196, 197, 199—205, 207—209, 211, 213—215, 230, 277, 278, 289.
- perhe ja avioliitto kapitalismin aikana — 106, 203—208, 211—213.
- proletaarinen avioliitto — 204, 205.
- perhe ja avioliitto sosialismin aikana — 208, 213, 214.
- Perusta ja päällysrakennelma* — 100, 101, 119, 148, 353, 399, 400, 405, 440, 441, 442, 445—450, 455, 456.
- Pikkuporvaristo* — 408, 437.
- pikkuporvarillinen demokratia — 25, 30, 295, 297, 315, 316, 437—439.
- „Poliittisen taloustieteen arvostelua”, Marxin teos — 142, 320.
- Politiikka ja työväenluokan poliittinen taistelu* — 286, 287, 313, 314, 419, 422, 423.
- Poroporvarillisuus* — 100, 202, 318, 319, 326, 337, 338.
- Porvarillinen demokratia* — 24, 25, 32, 33.
- Porvarillinen yhteiskunta* — 13, 23—25, 52, 92, 95, 101, 103, 106, 107, 109, 110, 129, 130, 134, 135, 136, 146, 147, 148, 149, 163, 206, 285, 310, 316, 340, 341, 384, 408, 417.
- Porvaristo* — 18, 40, 41, 78, 90—93, 98, 100, 101, 104, 119, 121—122, 131, 134, 137, 144—146, 212, 213, 293, 324, 340, 352, 370.
- sen syntyminen — 104, 144, 145.
- sen osuus feodalismiin hävittämissessä ja yhteiskunnan tuotantovoimien kehittämisessä — 18, 40, 90—92, 121, 122, 144, 145, 340, 343, 352.
- ja aatelisto — 104, 144, 145, 352, 357, 413.
- ja proletariaatti (niiden taistelu) — ks. *Proletariaatti*.
- Preussi, preussilaisuus* — ks. *Saksa*.
- Proletaarinen vallankumous* — 30, 40, 41, 48, 78, 133, 137, 208, 310, 311, 316, 353, 409, 410, 418, 435.
- Proletariaatin diktatuuri* — 24, 133, 137, 390, 391, 395, 409, 422, 449.
- Proletariaatin kurjistuminen* — 128.
- Proletariaatin luokkataistelutaktiikka* — 292, 293, 428, 429.
- Proletariaatti* — 17—18, 40, 41, 107, 133, 136—137, 145, 146, 207, 208, 213, 286, 307, 308, 352, 413, 420, 422, 437, 438.
- sen historiallinen merkitys — 13, 18, 127, 137, 145, 146, 149, 307, 308.
- syntyminen — 97, 104, 105.
- asema kapitalismin vallitessa — 124, 127, 146, 147, 366.
- Ks. myös *Proletariaatin kurjistuminen*.
- taistelu porvaristoa vastaan — 19, 32, 78, 119, 286, 292, 293, 307, 352, 402, 420, 442, 433, 435, 439.
- Proudhonismi, proudhonistit* — 398, 405—408, 416, 420, 421, 423, 432.
- Pulat kapitalismin aikana* — 128—131, 134—136, 145, 288, 368, 369, 371, 373, 444.
- Puolue, proletaarinen* — 9, 10, 26, 34, 287, 292—294, 310, 311, 318, 379, 420, 422, 428—431, 437, 439.
- „*Pyhä perhe*”, Marxin ja Engelsin teos — 84—86, 139, 329, 344.
- Pääoma* — 120, 129, 130, 137, 147, 423.
- pääoman keskittyminen — 129, 365.
- ja palkkatyö — 103, 104, 127, 146, 147, 366.
- „*Pääoma*”, Marxin teos — 10, 31, 83, 122, 128, 142, 147, 151, 274, 367, 416, 418, 431, 443, 449.
- Pörssi* — 286, 444, 445.

## R

*Raakalaisuus* — 165—169, 178, 180, 181, 184, 186, 187, 190, 191, 196,

- 200, 207, 215, 221, 223, 228, 235, 237, 262—264, 272—280, 282.
- Raha ja rahan kiertokulku* — 129, 238, 276, 280, 281, 288, 289.
- Ranska* — 94—96, 98, 107—109, 110, 145, 195, 286, 322, 338, 352, 357, 358, 367, 385, 386, 389, 420, 448, 452.
- Ranskan proletariaatti — 294, 416.
- Ranskan porvaristo — 98, 108, 109, 145, 358.
- Ranskan talonpoikaisto — 378, 379, 385, 386.
- heinäkuun monarkia Ranskassa — 98.
- toinen keisarikunta Ranskassa — 98, 286, 431.
- tasavallan julistaminen syyskuun 4. pnä 1870 ja „kansallisen puolustuksen” hallitus — 422.
- Ranskan työväenliike — ks. *Työväenliike*.
- Ks. myös *Vallankumous Ranskassa v. 1848, Pariisin Kommuuni*.
- Renessanssi* — 52—54, 355.
- Reformaatio* (uskonpuhdistus) — 53, 91, 92, 104, 211, 339—340, 357—358.
- „*Rheinische Zeitung*” („Reinin Lehti”) — 138, 139, 149, 328.
- Riisto* — 120, 130, 145—147, 285, 289, 290, 386.
- S
- Saintsimonismi* — 105, 107—109.
- Saksa* — 22, 25, 26, 30, 46, 80, 81, 83, 91, 92, 99, 102, 261, 286, 292—296, 298, 299, 302, 312, 313, 315, 316, 318, 321, 322, 327, 353, 357, 358, 359, 364, 367, 371, 389, 395, 396, 401, 410, 413—415, 421, 438, 441, 442, 444, 448, 452, 453, 456.
- preussilaisuus, sen taantumuksellisuus — 296, 396.
- Saksan yhdistäminen — 296, 312, 358.
- Saksan proletariaatti — 30, 31, 102, 293, 294, 306, 310, 318, 319, 413.
- Saksan porvaristo — 102, 293—295, 413.
- Saksan talonpoikaisto — 378, 379—382.
- Saksan junkkerit — 286, 396, 397, 414.
- Saksan pikkuporvaristo — 295, 456.
- Saksan työväenliike — ks. *Työväenliike*.
- „*Saksalainen ideologia*”, Marxin ja Engelsin teos — 200, 320, 321, 408.
- Saksan sosialidemokraattinen puolue* — 81, 83.
- opportunisti Saksan sosialidemokratiassa — 19, 21, 23, 38, 433—439.
- puolueen Gothan ohjelma — 7—9, 11—15, 17—28, 29—35.
- puolueen Erfurtin ohjelma — 37.
- sosialidemokratia ja sosialistilaki — 435, 441.
- Saksan sosialidemokraattinen työväenpuolue* (eisenachilaiset) — 9, 29, 30, 34.
- Saksan talonpoikaissota* — 52, 91, 102, 104, 357.
- „*Saksan talonpoikaissota*”, Engelsin teos — 452.
- Sattuma* — ks. *Välttämättömyys ja sattuma*.
- Sivilisaatio* — ks. *Sivistys*.
- Sivistys* — 163, 165, 166, 168, 169, 178, 190, 196, 201, 207, 215, 273, 274, 279—282, 287—291.
- Sosialismi*
- tieteellinen — ks. *Tieteellinen sosialismi*.
- „todellinen” — 309, 329, 438.
- kriittillis-utooppinen — 105—108, 113, 114, 120, 302—304, 309, 416.
- „*Sosialismin kehittyminen utopiasta tieteeksi*”, Engelsin teos — 81—84.
- Sosialistinen yhteiskunta* — 15—17, 33—34, 130, 133—136, 440.
- Ks. myös *Kommunistinen yhteiskunta*.
- Sota*
- ja proletariaatin suhtautuminen siihen — 31.
- kansalaissota — 418.
- Krimin sota vuosina 1854—1856 — 453, 454.
- Itävallan ja Italian sota v. 1859 — 142.
- Sukulaitos* — 160—162, 178, 180—182, 185, 191, 215—237, 238—242, 244—246, 248—249, 253—260, 262—264, 268—269, 272—276, 277, 279, 282—283, 456.
- äidinoikeus — 154—156, 158, 161, 162, 181—183, 189, 191—192, 195, 196, 202, 215, 219, 227, 256, 256—259, 260, 277.
- isänoikeus — 155, 156, 161, 192,

193, 196, 202, 211, 227, 228, 234,  
244—245, 255, 258, 262, 277.  
*Suuret maantieteelliset löydöt* — 78,  
92, 126, 144, 212, 444.  
*Sveitsi* — 25, 32, 286.  
*Syy ja seuraus* — 116, 449, 451, 456.

## T

*Talonpoikaisto* — 91, 378, 380, 390,  
391.  
— *pientalonpoikaisto* — 379, 380—382,  
385, 386, 388—392.  
— *keskivarakkaat ja varakkaat talon-*  
*pojat* — 380, 393—395.  
— *maalaisproletariaatti* — 382, 394—  
396.  
— *ja porvarillinen vallankumous* —  
92, 357.  
— *ja proletaarinen vallankumous* —  
410.  
*Talous* — 90, 101, 119, 121, 145, 148,  
307, 352—354, 441, 442, 443—449,  
451, 455—457.  
Ks. myös *Perusta ja päällysraken-*  
*nelma*.  
*Taloustieteillijät (porvarilliset)* — 17,  
21, 65, 119, 146, 148, 151, 403, 404,  
406, 409, 417, 418, 451.  
*Tasa-arvoisuus (yhtäläisyys)* — 16,  
33, 105.  
— *porvarillinen tasa-arvoisuus-käsi-*  
*te* — 104.  
*Tasavalta (porvarillinen)* — 24, 104,  
207, 286—287.  
*Tavara* — 83, 123, 146, 238, 276, 288.  
*Teollinen vallankumous* — 96, 97, 110,  
121, 122, 136, 144, 145, 454.  
*Teollisuus* — 18, 53, 83, 84, 106, 107,  
110, 119, 121, 126, 127, 136, 144,  
205, 206, 207, 277, 318, 324, 332,  
352, 353, 358, 363—366, 384, 385,  
401, 404, 405.  
*Teoria ja sen merkitys* — 107, 293,  
359.  
— *teorian ja käytännön yhtenäi-*  
*syys* — 149, 360, 362.  
*Tiede* — 54, 84, 85, 91, 149, 324, 359,  
456.  
*Tieteellinen sosialismi* — 40, 103,  
120—122, 137, 142, 145, 147, 148—  
149, 307, 309—311, 319, 320, 345,  
359, 368, 409.  
— *sen historiallinen synty* — 306—  
308, 320, 321.  
*Totuus* — 324.

— *absoluuttinen ja suhteellinen* —  
324, 326, 327, 347.  
*Trade unionit* — 101, 114, 365, 370,  
372, 374—376, 432.  
*Tuotannon anarkia* — 103, 123, 125—  
127, 128, 129, 132, 135—137, 288,  
417.  
*Tuotannonvälineet* — 11, 13, 17, 122,  
123—125, 129—135, 146, 353, 383,  
384, 385, 402, 445.  
— *tuotannonvälineiden muuttaminen*  
*yhteiskunnalliseksi omaisuudek-*  
*si* — 15, 17, 131—135, 137, 208,  
385, 386.  
*Tuotanto* — 63, 64, 120, 121, 122, 134,  
135, 136, 144, 148, 152, 165, 237,  
238, 286—288, 399, 409, 441, 444—  
445.  
— *tavaratuotanto* — 83, 95, 123, 125,  
126, 135, 136, 163, 207, 235, 238,  
278, 287—289.  
— *kapitalistinen* — 21, 83—84, 107,  
120, 122, 128, 133, 136, 137, 211,  
343, 364, 366, 374, 381, 392, 393,  
403.  
— *ja jako* — 13—17, 132, 440, 456.  
*Tuotantotapa* — 17, 78, 79, 90, 121,  
122, 129, 131—133, 237, 352, 353,  
400, 455, 456.  
— *kapitalistinen* — 17, 78, 79, 110,  
120—126, 128, 129, 131—133, 134,  
146, 148, 352, 379, 392, 404, 406,  
455.  
*Tuotantovoimat ja tuotantosuhteet* —  
17, 40, 41, 107, 121, 122, 129—132,  
134, 135, 136, 137, 146, 316, 352,  
353, 399, 400, 403—405, 406, 407,  
410, 454.  
*Työ* — 11—13, 16, 17, 69, 70, 72—74,  
134, 146, 152.  
— *työn osuus apinan ihmistymises-*  
*sä* — 63, 64, 69—75, 77.  
— *yhteiskunnallinen työ* — 12—13,  
123, 124, 134, 136, 417.  
— *yhteiskunnallisesti välttämätön*  
*työ* — 146, 417.  
— *palkkatyö* — 22, 123, 124, 133, 136,  
200, 208, 289, 386.  
*Työnjako* — 17, 25, 84, 123, 134, 235,  
236, 239, 274, 275, 276, 277, 278—  
280, 282, 283, 287—289, 352, 401—  
403, 410, 417, 444—446, 456.  
*Työpalkka* — 21, 31, 127, 410.  
*Työpäivä* — 449.  
*Työttömyys kapitalismin aikana*  
*(vara-armeija)* — 127, 128, 129,  
138.

*Työvoima* — 17, 120, 129, 146, 147.  
 — työvoiman arvo — 21, 120, 146, 373.  
*Työväenliike* — 101, 102, 119, 292, 293, 307, 420, 422.  
 — sen kansainvälinen luonne — 19—20, 140, 142—144, 301, 302, 311, 318, 319.  
 — Amerikan — 416.  
 — Englannin — 101, 102, 368—370, 376, 377, 414, 416.  
 — Saksan — 102, 301, 318, 350, 414, 421.  
 — Ranskan — 420.  
 — Marx ja Engels kansainvälisen työväenliikkeen johtajina — 149—150, 319, 414, 439.  
*Työväenluokan kansainvälisyys* — 19, 20, 30, 31, 139, 140, 142, 143, 301, 305, 318.  
*Työväenpuolue, Ranskan* — 389.  
 — agraariohjelma — 382—391, 393.  
*Työvälineet* — ks. *Tuotannonvälineet*.

## U

*Uskonto* — 75, 78, 93, 100, 101, 221, 330, 338—341, 355, 356, 358, 361, 362, 447.  
 „*Uusi Reinin Lehti*” — 140, 141, 149, 294—300, 313, 314.

## V

*Vaihto* — 83, 121, 123, 125, 129, 136, 238, 275, 276, 280, 287—289, 353, 399, 417, 456.  
*Valistusfilosofit, 18. vuosisadan* — 103—108, 109, 110, 114.  
*Vallankumous* — 43, 44, 239, 240.  
 — porvarillinen — 92, 107, 121, 352, 357, 358.  
 — proletaarinen, sosialistinen — ks. *Proletaarinen vallankumous*.  
*Vallankumous (porvarillinen) Englannissa 17. vuosisadalla* — 92, 95, 104, 357, 400.  
*Vallankumous (porvarillinen) Ranskassa 18. vuosisadalla* — 92, 95, 96, 105, 106, 107, 108, 109, 239, 340, 368, 381.  
*Vallankumoukset vuosina 1848—1849* — 311, 312, 313, 314—316, 371.  
*Vallankumous Saksassa vuosina 1848—1849* — 92, 140, 141, 293, 294, 296—300, 314.

*Vallankumous Ranskassa v. 1848* — 97, 293, 369, 379, 419.  
 — proletariaatin kesäkuun kapina — 298, 419.  
 — proletariaatti vallankumouksessa — 97.  
*Valtio* — 23, 25, 33, 75, 133, 152, 224, 229, 234—236, 239, 240, 242, 283—285, 287, 289, 307, 353—355, 423, 445, 446, 449, 456.  
 — sen luokkaolemus — 133, 284—286, 289, 353—355, 423.  
 — valtion syntyminen — 152, 234—236, 239, 242, 243, 252, 264, 269, 270, 283, 354, 445.  
 — antiikin valtio — 133, 242, 243, 245, 266, 283, 285.  
 — feodaalinen — 133, 285.  
 — porvarillinen — 23—24, 130—133, 137, 285—287.  
 — ja proletaarinen vallankumous, porvarillisen valtiokoneiston murskaamisen välttämättömyys — 418.  
 — valtion kuoleminen — 33, 133, 137, 287.  
 — proletaarinen — ks. *Proletariaatin diktatuuri*.  
 Ks. myös *Monarkia, Tasavalta*.  
*Vapaakauppa* — 99, 370, 373—374.  
 „*Vapaus*” (*porvarillinen*) — 26.  
*Venäjä* — 40—47, 49, 50, 194, 196, 261, 298, 453—455.  
 — Venäjän talonpoikaisto — 41—43, 47, 48—51.  
 — Venäjän aatelisto — 41, 42.  
 — Venäjän proletariaatti — 41.  
 — Venäjän porvaristo — 43.  
 — Venäjän tsarismi, sen taantumuksellinen merkitys — 47, 298.  
 — talonpoikaisreformi v. 1861 — 42, 43, 47, 48, 50, 453.  
 — kapitalismin kehitys Venäjällä — 43, 47, 453—455.  
 — Venäjän vallankumouksen perspektiivit ja sen kansainvälinen merkitys — 40, 43, 44, 49—51.  
*Verot* — 25, 285.  
*Villiyt* — 165, 166, 169, 181, 190, 207, 274, 330.  
*Väkivalta*, sen osuus historiassa — 134, 446, 449.  
*Välttämättömyys ja sattuma* — 67, 68, 117, 288, 346, 347, 349, 350, 419, 442, 457.



## Y

- Yhteiskunta* — 73, 336, 399.  
 — yhteiskunta- ja talousmuodostumat — 440.  
 — kansalaisyhteiskunta — 307, 353, 362, 399.  
 Ks. myös *Alkukantainen yhteiskunta*, *Feodalismi*, *Porvarillinen yhteiskunta*, *Sosialistinen yhteiskunta*, *Kommunistinen yhteiskunta*.
- Yhteisö* — 144, 381.  
 — perhekunta (talouskunta) — 83, 178, 194—196, 256, 260, 261, 278.  
 — kyläyhteisö — 194—195, 256, 261.  
 — intialainen kyläyhdyiskunta — 46.  
 — saksalainen yhteisömaa — 46, 83, 224, 256, 269, 271, 273, 283.  
 — venäläinen kyläyhteisö — 43—48, 454—455.  
*Yksilön osuus historiassa* — 351, 419, 442, 443, 457.  
*Yleinen äänioikeus* — 286, 287, 371, 414.

## SISÄLLYS

<i>K. MARX</i> , GOTHAN OHJELMAN ARVOSTELUA .....	7—39
<i>F. Engelsin</i> esipuhe .....	7
<i>K. Marx</i> , Kirje Brackelle, 5. toukokuuta 1875 .....	9
<i>K. Marx</i> , Reunahuomautuksia Saksan työväenpuolueen ohjelman johdosta .....	11
I .....	11
II .....	20
III .....	22
IV .....	23
<i>F. Engels</i> , Kirje A. Bebelille, 18.—28. maaliskuuta 1875 .....	29
<i>F. Engels</i> , Kirje K. Kautskylle, 23. helmikuuta 1891 .....	36
<i>F. ENGELS</i> , VENÄJÄN YHTEISKUNNALLISISTA SUHTEISTA .....	40
<i>F. ENGELS</i> , JOHDANTO „LUONNON DIALEKTIikkaan“ .....	52
<i>F. ENGELS</i> , TYÖN OSUUS APINAN IHMISTYMISSÄ .....	69
<i>F. ENGELS</i> , SOSIALISMIN KEHITYS UTOPIASTA TIETEEKSI .....	81—137
Esipuhe englanninkieliseen painokseen .....	81

*Sosialismin kehitys utopiasta tieteksi*

I .....	103
II .....	114
III .....	121
<i>F. ENGELS</i> , KARL MARX .....	138
<i>F. ENGELS</i> , PUHE KARL MARXIN HAUDALLA .....	148
<i>F. ENGELS</i> , PERHEEN, YKSITYISOMISTUKSEN JA VALTION ALKUPERÄ .....	151—291
Alkulause ensimmäiseen vuoden 1884 painokseen .....	151
Alkulause neljänteen vuoden 1891 painokseen .....	153

*Perheen, yksityisomistuksen ja valtion  
alkuperä*

I. Esihistoriallisia sivistysasteita .....	165
1. Villiys .....	165
2. Raakalaisuus .....	166
II. Perhe .....	170
III. Irokeesilainen suku .....	215
IV. Kreikkalainen suku .....	227
V. Ateenan valtion synty .....	234
VI. Roomalainen suku ja valtio .....	244
VII. Kelttiläinen ja saksalainen suku .....	252
VIII. Saksalaisten valtion muodostuminen .....	264
IX. Raakalaisuus ja sivilisaatio .....	274
F. ENGELS, MARX JA „UUSI REININ LEHTI” (1848—1849) .....	292
F. ENGELS, KOMMUNISTIEN LIITON HISTORIAA .....	301
F. ENGELS, LUDWIG FEUERBACH JA KLASSILLISEN SAKSALAISEN FILOSOFIAN LOPPU .....	320—359
Alkuhuomautus .....	320

*Ludwig Feuerbach ja klassillisen saksalaisen  
filosofian loppu*

I .....	322
II .....	330
III .....	338
IV .....	345
K. MARX, TEESEJA FEUERBACHISTA .....	360
F. ENGELS, ESIPUHE KIRJAAN „ENGLANNIN TYÖVÄENLUOKAN ASEMA” .....	363
F. ENGELS, TALONPOIKAISKYSYMYKSET RANSKASSA JA SAKSASSA.....	378—397
I .....	379
II .....	389
K. MARX ja F. ENGELS, KIRJEITÄ .....	398—458
Marx — P. V. Annenkoville, joulukuun 28. pñä 1846 .....	398
Marx — J. Weydemeyerille, maaliskuun 5. pñä 1852 .....	408
Marx — Engelsille, huhtikuun 16. pñä 1856 .....	409
Marx — Engelsille, syyskuun 25. pñä 1857 .....	410
Marx — L. Kugelmannelle, helmikuun 23. pñä 1865 .....	411
Marx — L. Kugelmannelle, lokakuun 9. pñä 1866 .....	415
Marx — L. Kugelmannelle, heinäkuun 11. pñä 1868 .....	416
Marx — L. Kugelmannelle, huhtikuun 12. pñä 1871 .....	418
Marx — L. Kugelmannelle, huhtikuun 17. pñä 1871 .....	419

Marx — F. Boltelle, marraskuun 23. pnä 1871 .....	420
Engels — T. Cunolle, tammikuun 24. pnä 1872 .....	422
Engels — A. Bebelille, kesäkuun 20. pnä 1873 .....	428
Engels — F. A. Sorgelle, syyskuun 12.—17. pnä 1874 .....	431
Marx ja Engels — A. Bebelille, W. Liebknechtille, W. Brackelle ym. („Kiertokirje”), syyskuun 17.—18. pnä 1879 .....	433
Engels — K. Schmidtille, elokuun 5. pnä 1890 .....	439
Engels — J. Blochille, syyskuun 21.—22. pnä 1890 .....	441
Engels — K. Schmidtille, lokakuun 27. pnä 1890 .....	443
Engels — F. Mehringille, heinäkuun 14. pnä 1893 .....	449
Engels — N. F. Danielsonille, lokakuun 17. pnä 1893 .....	453
Engels — H. Starckenburgille, tammikuun 25. pnä 1894 .....	455
<b>NIMIHAKEMISTO (TÄRKEIMMÄT NIMET)</b> .....	461
<b>ASIAHAKEMISTO</b> .....	475

---

Karjalan ASNT Kulttuuriasiain ministeriön  
Poligrafizdatin  
Sortavalan kirjapaino  
Sortavala, Karjalankatu 32

---